

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi

Journal of Ottoman Legacy Studies

ISSN 2148-5704

www.osmanlimirasi.net

osmanlimirasi@gmail.com

Cilt 10, Sayı 28, Kasım 2023 / Volume 10, Issue 28, November 2023

MUSTAFA RÂGİB'İN MEVLİD-İ NEBİ'Sİ

Mawlid-i Nebi of Mustafa Ragıb

Makale Türü/ Article Types : Arařtırma Makalesi/ Research Article
Geliř Tarihi/ Received Date : 09.10.2023
Kabul Tarihi/ Accepted Date : 08.11.2023
Sayfa/ Pages : 477-499
DOI Numarası/ DOI Number : <http://dx.doi.org/10.17822/omad.2023.251>

Fatih KOYUNCU

(Doç. Dr.), Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, e-mail: fkoyuncu06@gmail.com, ORCID:
<https://orcid.org/0000-0002-0118-1566>

Atıf/Citation

Koyuncu, Fatih, "Mustafa Râgıb'ın Mevlid-i Nebi'si", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 10/28, 2023, s. 477-499.

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 10, Sayı 28, Kasım 2023.

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 10, Issue 28, November 2023.

ISSN: 2148-5704

MUSTAFA RÂĞIB'IN MEVLİD-İ NEBÎ'Sİ

Mawlid-i Nebi of Mustafa Ragıb

Fatih KOYUNCU

Öz: Hz. Muhammed'in hayatı ve şahsiyetinin konu edildiği başta naat, mevlit, siyer ve hilye gibi türlerde kaleme alınan eserler Klasik Türk edebiyatının dinî muhtevaî metinleri arasında önemli bir yekûn teşkil etmektedir. Hz. Peygamber'e duyulan sevginin göstergesi olan mevlit, özellikle Hz. Muhammed'in doğumunu, bu vesileyle yapılan törenleri ve yazılan eserleri ifade eder. Mevlit metinlerinde genellikle Hz. Muhammed'in veladeti, bazı mucizeleri, peygamberliği, miracı ve vefatı konu edilir. Asırlardır Türk edebiyatında kaleme alınan yüzü aşkın mevlit türündeki metinler arasında özellikle Süleyman Çelebi'nin 812 / 1409-10 yılında yazımını tamamladığı *Vesiletü'n-Necât* isimli eseri ön plana çıkmıştır. İnsanların hem mutlu hem de hüznü günlerinde okunan bu eser birçok dile tercüme edilmiştir. Edebiyatımızda mevlit kaleme alan şairlerden biri de Mustafa Râğıb'dır. Şair hakkında kaynaklarda bir bilgiye rastlanmamıştır. Eldeki tek nüshada yer alan bilgilere göre Nakşibendi halifesi olduğu ve 1274 / 1857-58 yılında Manastır'da vefat ettiği bilinen Mustafa Râğıb'ın bu eseri 244 beyittir. Manzumede Allah ismini anmanın faziletini, Allah'ın varlığı ve birliğini, Hz. Peygamber'in nurunun yaratılışını, anne ve babasının evlenmesini, annesi Âmine Hanım'ın doğumu hakkında verdiği bilgileri, veladeti esnasında meydana gelen olağanüstü hadiseleri ve miracı anlatan şair, son olarak dua bölümüyle eserini tamamlamıştır. Bu çalışmada Mustafa Râğıb'ın eseri şekil ve muhteva açısından incelenmiş ve elde olan tek nüshadan hareketle *Mevlid-i Nebî*'nin metni okuyucuların istifadesine sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mevlit, Hz. Muhammed, Türk edebiyatı, Mustafa Râğıb

Abstract: The works written in genres such as naat, mawlid, siyer and hilye which are about the life and personality of the Prophet Muhammad, constitute the majority of the religious content texts of Classical Turkish literature. Mawlid, which is an indication of the love felt for the Prophet Muhammad, especially expresses the birth of the Prophet Muhammad, the ceremonies held on this occasion and the works written. Mawlid texts generally deal with the birth, some miracles, prophethood, ascension and death of the Prophet Muhammad. Among the more than a hundred mawlid-type texts written in Turkish literature for centuries, Süleyman Çelebi's work *Vesiletü'n-Necat*, which he completed in 812 / 1409-10, has come to the fore in every aspect. This work, which is read by people on both happy and sad days, has been translated into many languages. One of the poets who wrote mawlds in our literature is Mustafa Ragıb. There is no information about the poet in the sources. According to the information in the only copy available, this work of Mustafa Ragıb, who is known to be the Naqshbandi caliph and died in Manastır in 1274 / 1857-58, has 244 couplets. In the poem, the poet, who describes the virtue of mentioning the name of Allah, the existence and unity of Allah, the creation of the Prophet's light, the marriage of his parents, the information about his birth given by his mother, Amine, the extraordinary events that took place during his birth and his ascension, finally completes his work with the prayer section. In this study, after giving information about the Mawlid genre, Mustafa Ragıb's work was examined in terms of form and content, and the text of *Mawlid-i Nebi* was presented to the readers, based on the only copy available.

Key Words: Mawlid, Prophet Muhammed, Turkish literature, Mustafa Râğıb

Extended Abstract

In the realm of classical Turkish literature, there are numerous works that show various aspects of Prophet Muhammad's life. The abundance of texts focusing on every stage and facet of his life, like his birth, battles, ascension, physical features, character, and migration, has resulted in the emergence of many genres dedicated to him. Even in non-religious works, the mention of Prophet Muhammad can be seen. Among the literature related to Prophet Muhammad, Mawlid texts hold a significant place. The word "Mawlid" in religious literature, as a (Ism-i Zaman) time-related noun, refers to the birth time of any

individual, but in Islamic literature, it specifically alludes to the birth time of Prophet Muhammad. In Mawlid texts, the focus is generally on the depiction of the Prophet's coming into the world. These texts cover a large range of topics, including the transmission of his light from Prophet Adam to himself, his genealogy, extraordinary events during his birth, his childhood, youth, prophethood, miracles, ascension, his virtuous character, physical attributes, and his passing. Over time, the Mawlid, written in connection with the birth of Prophet Muhammad, has become synonymous with religious ceremonies where Vesiletü'n-necat is recited. In Turkish literature, there are over a hundred instance related to the Mawlid genre. The masterpiece of this genre in our literature is Vesiletü'n-necât, written by Süleyman Çelebi in 812 (1409-10). Since its composition, this text has been known for centuries, being recited on various occasions, and continues to be read today. The work has been translated into different languages like Circassian, Georgian, English, Greek, Kurdish, Tatar, Bosnian, and Arabic. From the day it was written, the popularity of the Mawlid, propagated not only in places of worship but also read on joyous and sorrowful occasions for the purpose of worship, has gained the approval of society. The popularity of Vesiletü'n-necât has influenced some authors to compose Mawlids as well. Mustafa Râgıb is also one of the authors of Mawlid in the 19th century. According to the information in the manuscript, Mustafa Râgıb was from Bursa and was known by the nickname "Kitapçı" (the Bookseller). The poet, who was a Naqshbendi scholar, passed away in Monastir in 1274 (1857-58). It is understood from the information that the poet spent the latter part of his life in Monastir, where he had influence due to being a Naqshbendi caliph.

By examining biographical and bibliographical sources, no other poet named Mustafa using the pen-name Râgıb has been found in this century. Mustafa Râgıb, who took Süleyman Çelebi's work as an instance, demonstrated knowledge of Islamic history, events, and relevant verses and hadiths in his composition. These aspects confirm the poet's recognition as a scholar in the field. The poet, in the text, did not specify any title for his book. Due to the content of the work, it has been given the name "Mawlid-i Nebî." There is no information about the date when the Mawlid was written. Considering the poet's date of death, we can say that the work was written before 1857-58. When compared with Vesiletü'n-necât, some similarities and differences are observed in this work. Mustafa Râgıb's choice of certain words and suffixes used in the Mawlid, typical of the Old Anatolian Turkish period, indicates the influence of Süleyman Çelebi's Mawlid. Although Vesiletü'n-necât is taken as an example, Mustafa Râgıb's work contains more Arabic and Persian words and expressions, influenced by the era in which it was written. Firstly, in this work, unlike Vesiletü'n-necât, the mesnevi poetic form is not preferred. In the available copy, the initial part named "kita-i kebire" is rhymed in accordance with the kasida poetic form, unlike the other sections. The identified manuscript contains 244 verses. The poet generally opts for a simple language in the work, and in some verses, he refrains from using Arabic and Persian expressions altogether. The text predominantly employs Arabic and Persian words known to the general public of that era. The poet incorporates excerpts from certain verses of the Quran and hadiths. The poet prioritizes societal benefit over artistic concerns. In the identified manuscript, there are numerous adjustments related to aruz (prosody) stemming from both the compiler and the poet. Mustafa Râgıb's Mawlid-i Nebî is significant in continuing the tradition of Mawlid and contributing to the literature.

Giriş

Klasik Türk edebiyatı metinleri arasında Hz. Muhammed'in çeşitli yönleriyle konu edildiği eserlerin sayısı oldukça fazladır. Onun doğumu, savaşları, miracı, hilyesi, şemali ve hicreti gibi hayatının her safhası ve yönünü ele alan metinlerin çok olması, hakkında birçok türün teşekkül etmesini netice vermiştir. Ladinî eserlerde bile Hz. Muhammed'in anıldığı görülmektedir. Hz. Muhammed'le ilgili literatür arasında mevlit metinleri önemli bir yer tutmaktadır. İsm-i zaman olarak herhangi bir kimsenin doğum vakti anlamına gelen mevlit kelimesiyle dinî literatürde, Hz. Muhammed'in doğum zamanı kastedilmektedir. Mevlidlerde genellikle Hz. Muhammed'in dünyaya gelişi tasvir edilmekle beraber nurunun Hz. Âdem'den itibaren kendisine kadar geçişi, soyağacı, doğumu esnasında meydana gelen olağanüstü hadiseler, çocukluğu, gençliği, peygamberliği, mucizeleri, miracı, güzel ahlakı, fiziki yapısı ve vefatı gibi konulara da değinilmektedir. Mevlidler esas itibarıyla Hz. Peygamber'e duyulan muhabbet saikiyle kaleme alınmış, çoğunlukla mesnevi nazım şekliyle yazılan eserlerdir.

Zamanla Hz. Peygamber'in doğumu münasebetiyle kaleme alınan mevlit, *Vesîletü'n-necât*'in okunduğu dinî törenlere de ad olmuştur.¹

Daha hayattayken kendisini tazim için şiirlerin söylenmesi ve Hz. Muhammed'in şairleri taltif etmesi onunla ilgili eserlerin, özellikle mevlit metinlerinin yazılmasına ilham kaynağı olmuştur. Arap edebiyatında hicri ikinci asrın sonlarında mevlit metinlerine rastlanmaktadır.² Fars edebiyatında Arap ve Türk edebiyatına göre daha az sayıda metin bulunmaktadır. Türk edebiyatında mevlit türüyle ilgili yüzü aşkın örnek verilmiştir.³ Tespit edildiği kadarıyla edebiyatımızda mevlit türündeki ilk eser XIV. asırda yazılmıştır. Mustafa Darîr'in *Siretü'n-nebi*'sindeki mevlit manzumesi müstakil olmamakla birlikte bu türe dair ilk Türkçe örnek olarak bilinmektedir. Halk arasında rağbet gören bu eser mevlit türünde yazılan metinlere kaynaklık etmiştir. İlk müstakil Türkçe mevlit metinleri XV. asırda kaleme alınmıştır.⁴ Mevlit yazımına bu dönemde rağbet edilmiştir. Tezkire yazarı Latîfi kendi zamanına kadar yüzden fazla mevlit gördüğünü ifade eder.⁵ Eldeki bilgilere göre ilk müstakil mevlidin *İskendernâme* müellifi Ahmedî tarafından 810 / 1407 yılında yazıldığı kabul edilmektedir.⁶ Elbette ki bu türün edebiyatımızdaki şaheseri 812 / 1409-10 tarihinde Süleyman Çelebi'nin kaleme aldığı *Vesîletü'n-necât*'tır. Bu metin yazıldığı zamandan itibaren asırlar boyunca rağbet görerek türlü vesilelerle okunmuş ve günümüzde de okunmaya devam etmektedir. Eser Çerkezce, Gürcüce, İngilizce, Rumca, Kürtçe, Tatarca, Boşnakça ve Arapça gibi muhtelif dillere tercüme edilmiştir.⁷ Yazıldığı günden beri şöhreti yayılan mevlit sadece ibadethanelerde değil, insanların mutlu ve hüzünlü günlerinde ibadet maksadıyla okunmuş ve toplumun hüsn-i kabulüne mazhar olmuştur. *Vesîletü'n-necât*'ın bu şöhreti bazı müelliflerin mevlit kaleme almasında etkili olmuştur. Türk edebiyatında Ahmedî⁸, Hamdullah Hamdî⁹, Lâmiî Çelebi¹⁰, Süleyman Nahîfî¹¹, Osman Siraceddin¹² ve İhracızade İsmail Hakkı Toprak¹³ farklı dönemlerde mevlit yazan bazı şairlerdendir. İncelediğimiz eserin müellifi Bursalı Kitapçı Mustafa Râgıb da 19. asırdaki mevlit sahibi müelliflerden biridir. Mevlit türü ile ilgili yapılan bazı çalışmalarda Mustafa Râgıb'ın bu eserinden bahsedilir.¹⁴

¹ Mevlit kelimesi ve türü için bk. Rıdvan Canım, *Divan Edebiyatında Türler* (Ankara: Grafiker Yay., 2020), 174-175; M. Fatih Köksal, *Mevlid-nâme*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2011), 26-34; Ahmet Özel, "Mevlid", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 29 (2004): 475-479. Ayrıca mevlit merasimleri için bk. Salahaddin Bekki, "Geleneksel Mevlid İcraları ve Yunus Emre İlahileri (Değişim ve Dönüşüm: Kırşehir İli Örneği)", *Yunus Emre Kitabı*, (Aksaray: Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yay., 2017): 256-262.

² İsmail Durmuş, "Mevlid (Arap Edebiyatı)", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 29 (2004): 480.

³ Ayrıntılı bilgi için bk. Neclâ Pekolcay, "Türkçe Mevlid Metinleri" (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1950); Hasibe Mazioğlu, "Türk Edebiyatında Mevlid Yazan Şairler", *AÜDTCF Türkoloji Dergisi* 1 (1974): 31-62; Hasan Aksoy, "Eski Türk Edebiyatı'nda Mevlidler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 9 (2007): 323-332; Köksal, *Mevlid-nâme*, 58-82; Rifat Kütük, *Türk Edebiyatında Mevlid ve Muslihî'nin Gül-eşan İsimli Mevlidi*, (Erzurum: Ertual Akademi Yayıncılık, 2018): 12-86.

⁴ Kütük, *Türk Edebiyatında Mevlid*, 7.

⁵ Latîfi, *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ*, haz. Rıdvan Canım, (Ankara: AKMB Yay., 2000): 135.

⁶ Köksal, *Mevlid-nâme*, s. 31.

⁷ Ayrıntılı bilgi için bk. Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı I*, (İstanbul: DİB Yay., 2016).

⁸ bk. İsmail Ünver, "Ahmedî'nin İskender-Nâmesindeki Mevlid Bölümü", *TDAY Belleten* 25 (1977): 355- 411.

⁹ bk. Süleyman Eroğlu, "Hamdullah Hamdî ve Mevlidi", *Mevlid Külliyyatı II*, (İstanbul: DİB Yay., 2016): 155-259.

¹⁰ bk. Süleyman Eroğlu, *Bursalı Lamiî Çelebi Mevlidü'r-Resûl*, (Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay., 2011).

¹¹ bk. Adem Ceyhan, "Süleyman Nahîfî'nin Mevlidü'n-Nebî Mesnevisi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 14 (2000): 89-141.

¹² bk. Ramazan Ekinci, "Erzurumlu Osman Siraceddin ve Mevlid-i Şerifi", *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2011): 262-289.

¹³ bk. Alim Yıldız, "İhracızade İsmail Hakkı ve Mevlidi", *Mevlid Külliyyatı III*, (İstanbul: DİB Yay., 2016): 205-225.

¹⁴ Kütük, *Türk Edebiyatında Mevlid*, 49; Köksal, *Mevlid-nâme*, 69.

1. Mevlid-i Nebî Müellifi Mustafa Râgıb

Biyografik ve bibliyografik kaynaklar incelendiğinde 19. asırda Râgıb mahlasını kullanan birçok şairin olduğu görülmektedir. Yazmada yer alan bilgilere göre, Mustafa Râgıb Bursalı olup Kitapçı lakabıyla anılmıştır. Nakşibendi âlimlerinden olan şair, 1274 / 1857-58 yılında Manastır'da vefat etmiştir. Eserin zahriyesinde bu bilgiler şöyle ifade edilmiştir: “Ulemâ-yı hulefâ-yı Nakşibendiyye'den Bursalı Kitâbcı Mustafa Râgıb Efendi'nin Mevlid-i Nebî manzûmesidir. El-müteveffâ fî 1274 fî Manastır.” Şairin özellikle ömrünün ahirini Manastır'da geçirdiği, Nakşibendi halifelerinden olması hasebiyle orada bir nüfuz sahip olduğu anlaşılmaktadır.¹⁵ Biyografik ve bibliyografik kaynaklar incelendiğinde bu asırda adı Mustafa olup Râgıb mahlasını kullanan bir şaire rastlanmamıştır. Vefat tarihi aynı olan ve Râgıb mahlasını kullanan Esad Paşa'nın oğlu vardır. Fakat onun Eyüp'te medfun olduğu bilgisi verilmiştir.¹⁶ İncelediğimiz eserin müellifi ise Manastır'da vefat etmiştir. Hayatı hakkında bu bilgiler sahip olduğumuz müellifin sanatıyla ilgili eldeki eserden hareketle bazı şeyleri söylememiz mümkündür. Öncelikle mevcut yazma nüsha bazı problemleri barındırmaktadır. Bundan dolayı müstensihden kaynaklanan hatalar, müellife mal edilme yanlışını doğurabilir. Şairin Bursalı olması mevlit türünde bir eser kaleme almasında önemli bir etkidir. Zira Süleyman Çelebi'yle beraber Bursa birçok mevlit müellifine beşiklik etmiştir. Süleyman Çelebi'nin eserini örnek alan Mustafa Râgıb'ın İslam tarihindeki olaylara, işlediği konuyla ilgili ayet ve hadislerle vâkıf olması zahriyede şairin âlim sıfatıyla anılmasını teyit eden hususlardır. Şairin bazen meramını anlatmada kusur olabilecek ifadelerle yer vermesi ve eserde vezin aksaklıklarına rastlanması onun şairlik kabiliyetinin çok da iyi olmadığını göstermektedir.

2. Mevlid-i Nebî

Türk edebiyatında özellikle 15. asırdan itibaren her dönemde mevlit türündeki eserlere rastlanmaktadır. Mustafa Râgıb'ın yaşadığı dönem olan 19. asırda da bu türde yazılmış birçok metin bulunmaktadır. Şair, kitabına herhangi bir ad verdiğini metinde ifade etmemiştir. Zahriyede eserin muhtevasından dolayı Mevlid-i Nebî ismi verilmiştir. Mevlidin kaleme alındığı tarihe dair bir bilgi yoktur. Şairin vefat tarihinden dolayı eserin 1857-58 yılından önce yazıldığını söyleyebiliriz. Müellif eserinde isminin Mustafa, mahlasının da Râgıb olduğunu belirtir. Bazı yerlerde tam adını bazı beyitlerde sadece mahlas olarak kullandığı Râgıb'ı tercih etmiştir.

Rû siyeh kalbi perişân *Muştafâ Râgıb* ile
Yarlıgamağ cürmini gâffâr için yâ Rabbenâ (b. 240)

Yâ ilâhî ümmetinün cürmini 'afv eylegil
Râgıb'un yüzini kılma iki 'âlemde kara (b. 39)

Dinî şahsiyetlerin eser kaleme alma sebeplerinden biri de arkalarından hayır dua edilmesine vesile olacak, insanlara fayda sağlayacak kitap bırakma arzusudur. Müellif de okudukça kendisine dua edilmesine vesile olması için bu eseri kaleme aldığını ifade eder. Ayrıca okuyanın, okutanın, dinleyeninin ve yazanın Allah'ın affına mazhar olmasını ümit eder:

Ey birâderler okudukça bu mevlüd-ı şerîf
Muştafâ Râgıb günehkâra ricâmızdır du'â

Oğuyanı okudanı dinleyenini yazanı
Mağfiret kıl vir murâdın yâr için yâ Rabbenâ

Bu eserle *Vesiletü'n-necât* karşılaştırıldığında bazı benzerliklerle beraber farklıların da söz konusu olduğu görülmüştür. Mustafa Râgıb'ın mevlidinde Eski Anadolu Türkçesi

¹⁵ Kazım Yaşar Koprıman, “XX. Yüzyılın Başlarında Manastır”, *Atatürk ve Manastır Sempozyumu Bildiri Kitabı I*, (1998): 52.

¹⁶ Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî I*, haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı (Ankara: Bizim Büro Yay., 2001): 321.

döneminde kullanılan bazı kelime ve ekleri tercih etmesi Süleyman Çelebi'nin mevlidindeki etkiyi göstermektedir. Her ne kadar *Vesiletü'n-necât* örnek olarak alınsa da Mustafa Râgıb'ın eserinde Arapça ve Farsça kelime ve terkipler yaşadığı dönemin de etkisiyle daha çoktur. Öncelikle bu eserde *Vesiletü'n-necât*'tan farklı olarak mesnevi nazım şekli tercih edilmmiştir. Eldeki nüshada ilk bahir kıta-i kebire diğer bölümler kaside nazım şekline uygun olarak kafiyelenmiştir. Bu, mevlit geleneğinde pek tercih edilmeyen bir nazım şeklidir.¹⁷ Süleyman Çelebi'nin mevlidi nüsha ve neşir farklarına göre 800¹⁸, 732 ve 480¹⁹ beyitten oluşmaktayken Râgıb'ın eseri, eldeki tek nüshaya göre 244 beyittir. Muhteva açısından kıyas edildiğinde Hz. Muhammed'in hicreti, bazı vasıflarının anlatılması, hastalanması ve vefatı bölümleri Mustafa Râgıb'ın mevlidinde yer almamaktadır. Buna karşılık Râgıb'ın mevlidinde Hz. Peygamber'in anne ve babasının evlenmesine daha çok değinilmiştir. Aşağıdaki beyitler Süleyman Çelebi'nin mevlidi ile Mustafa Râgıb'ın eseri arasındaki benzer söyleyişleri göstermektedir. Özellikle ortak kelimelerin tercih edilmesi dikkat çekicidir.

Vesiletü'n-necât	Mevlid-i Nebî
Allâh adı olsa her için öñü Hergiz ebter olmaya anın sonu ²⁰ (s. 79)	Şanlı ef'âlün öñi başlansa ismu'llâh ile Hep kolaylıkla biter ebter kalur şanma dilâ (b. 3)
Var iken ol yok idi ins ü melek Arş u ferş u ay u güneş hem nü-h-felek (s. 80)	Anı var itdi te'âlâ ins ü cin cins-i melek Yoğ iken cennet ceheennem 'arş u kürsî yer semâ (b. 15)
Cümle zerrât-ı cihân idüp nidâ Çağrışuben didiler kim merhabâ (s. 87)	Cümle mevcüdât-ı 'âlem ser-te-ser ey serverâ Bir âvâzdan 'aşk ile şevk ile didi merhabâ (b. 63)
Secde kıldı Kâ'be gördi hâs u âm Düşmedi bir taşı hoş kıldı kıyâm (s. 90)	Ka'be Beytu'llâh secdeye varup kalktığıñı Bir taşı düşmeksizin gördi anı bay u gedâ (b. 99)
Sâve bahri yire geçdi ser-te-ser Kimse anda bulmadı sudan eser ²¹	Hem dañi deryâ-yı iklîm-i Buhayra ol gice Kuruyup kalmadı anda zerrece bir kaatre mâ (b. 104)
Bir murassa tâc bir hulle kemer Hem dahi al bir burâk-ı muteber (s. 93)	Anı alup katına Cibrîl gelüp peygamberün Bir muraşşâ 'tâc ile hulle kemer dünyâ-bahâ (b.139)
Tarfetü'l-ayn içre ol Sultân-ı ümem Geldi Kuds'e irdi vü basdı kadem (s. 95)	Tarfetü'l-'ayn içre ol Akşâ'ya başdı çün kadem Enbiyâ ervâhî cümle kıldı aña iktidâ (b. 149)
Zâtıma mir'ât idindim zâtını Bile yazdım adım ile adını (s. 100)	Senden isti'dadı özge mu'teber halk itmedim Kimseyi illâ seni mir'ât idündüm zâtıma (b. 185)
Ger dilersiz bulasız oddan necât Aşk ile derd ile idin es-salât (s. 80)	Ey karındaşlar dilersenüz ceheennemden necât Cân u dilden 'aşk ile şevk ile diyün eş-şalât (b. 12)

2.1. Eserin Şekil ve Dil Hususiyetleri

Eserin tespit edebildiğimiz tek nüshasında 244 beyit bulunmaktadır. Eldeki nüshaya göre nazım şekli olarak ilk bölümde kıta-i kebire tercih edilmiş, tasliye beyitlerinden sonra ilk beyitler musarra olup kaside gibi kafiyelenmiştir. Eserde kullanılan aruz kalıbı "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün"dür. Metinde vezin aksamaları, imale ve zihaf gibi aruz kusurlarının sayısı fazladır. Özellikle bazı kelimelerin müstensih tarafından yazılmaması vezin aksamalarına sebep olmuştur. Eserin serlevhasına "Bî'smi'llâhî'r-Rahmâni'r-Rahîm" yazılıdır. Müellif, mevlit gibi bazı türlerde görüleceği üzere bütün geçişlerde tasliye beytine yer vermiştir. Toplamda dokuz yerde kullanılan bu beyitte ceheennem ateşinden kurtulmak için Hz. Muhammed'e gönülden salavat getirilmesinin gerektiği vurgulanır:

¹⁷ Farklı nazım şekillerinin kullanıldığı başka eserler de bulunmaktadır. Mesela bk. Hasan Kaya, "Abdî Mevlidi", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 32 (2015): 130; Seydi Kiraz, "Enverî-i Erzincânî ve Mevlüd-i Şerîfî", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi - Cumhuriyet Theology Journal*, 23 (2019): 470; İlyas Kayaokay, *Bolkvâdze-zâde İbrahim Kadem ve Manzum İki Eseri, Delîlü'l-Harameyn ve Mevlidü'n-Nebî*, (İstanbul: DBY Yay., 2020): 33-36.

¹⁸ M. Fatih Köksal, *Süleyman Çelebi ve Vesiletü'n-Necât*, (Ankara: TDK Yay., 2022).

¹⁹ F. Kadri Timurtaş, *Mevlid Süleyman Çelebi*, (İstanbul: Kültür Bakanlığı Yay., 1980).

²⁰ Bu tabloda benzer beyitlerin sayısı daha fazla olduğu için Mehmet Akkuş tarafından hazırlanan neşir tercih edilmiştir. Bk. Mehmet Akkuş, "Vesiletü'n-Necât", *Mevlid Külliyyatı I*, (İstanbul: DİB Yay., 2016): 79-103.

²¹ Timurtaş, *Mevlid*, 34.

*Ey karındaşlar dilerseñüz cehennemden necât
Cân u dilden 'aşk ile şevk ile diyün eş-şalât*

Eserde ımızganur, çoçdum, ırgürmege, yarlıgamak gibi o dönem için arkaik olan kelimelere yer veren şair, *Vesîletü'n-necât*'ın etkisiyle Eski Anadolu Türkçesi döneminde kullanılan -ısar / -iser, -gıl / -gil, -uban / üben gibi ekleri tercih etmiştir. Eserde mücerret kafiye kullanan şair dua bölümünde mürdef kafiyeyi tercih etmiştir. Bu bölümde akıcılığı ve etkinliği arttırmak için redife de yer vermiştir. *Vesîletü'n-necât*'ın örnek alınmasının etkisiyle daha çok Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde rastlanılan vezin tasarrufları bu eserde de mevcuttur. İmale-i maksurenin sayıca fazlalığı ve aruz kusurlarından zihafa metinde sıklıkla rastlanılması bunu göstermektedir. Bunun sebeplerinden biri de şairin özellikle sanat kaygısından ziyade halkın geneline hitap eden bir üslup benimsemesidir. Örnek olarak aşağıdaki ilk iki beyitte zihafılar gösterilmiş, diğer beyitte de imaleler belirtilmiştir:

Allâh adı dâ'imâ vird eyle cânâ her nefes
Gönlüne şaykal virür cânâ gıdâ derde şifâ

Hzret-i 'Abdullâh'a bâ-emr-i Hakk oldu likâ
Bir âvâzdan 'aşk ile şevk ile didi merhabâ

Kıla ancak zât-ı Âdem secde Hakk'adır hemân
Âdem'e baş egmeyenün adı şeytândır şehâ

Bazı Türkçe kelimelerin son hecesinde yer alan a sesini "he" harfi yerine "elif" harfiyle göstermiştir. Şair bazen kafiye kelimelerini Türkçe sözcüklerden tercih etmiştir:

Âdem'ün yüzün münevver eyleyince nür hemân
'Aksi zât-ı Âdem'i kapladı hep başdan başa

Âsiye Meryem ü Sârâ hzret-i Havvâ'yı ben
Görmeyince çevre yanımda dilim aldı tasa

Şair eserde genellikle sade bir dil tercih etmiş hatta bazı beyitlerde Arapça ve Farsça tamlamalara hiç yer vermemiştir. Metinde çoğunlukla o dönem için toplumun genelinin bileceği Arapça ve Farsça kelimeler kullanmış, Kur'an'daki bazı ayetlerden ve hadislerden iktibaslar yapmıştır. Fakat bazı Arapça ibareler de bulunmaktadır:

Yâ ilâhî ümmetinün cürmini 'afv eylegil
Râgıb'ın yüzünü kılma iki 'âlemde kara

Merhabâ ey mahrem-i esrâr-ı sübhâne'llezî
Merhabâ levlâke levlâkûn me'âli merhabâ

Birdir ol yokdur şerîki ne şebîhi ne nazîr
Yahluku'llâhu te'âlâ mâ yürîd ve mâ yeşâ

2.2. Eserin Muhtevası

Mustafa Râgıb'ın mevlit manzumesinin ilk bölümü tevhid faslıdır. Şair, Allah isminin her zaman gönülden zikredilmesi gerektiğini ve bütün mevcudatın onunla varlık âlemine geldiğini söyler. Naklettiğine göre, bir işe başlarken Allah adıyla başlamak vacip olmuştur. Bir işe başlanmadan Allah'ın adı anılırsa o iş kolaylıkla biter. Allah adını daima anmak kalbe cila, cana gıda ve derde şifa verir. İhlasla Allah adını çokça anmak, günahların bağışlanmasına ve cehennemden kurtuluşa vesile olur. Her yerde Allah adını anmak rahmet menzillerini ve mağfiret makamlarını açar. Allah adını zikretmek kalbin maneviyatla dolmasını ve gönlün safa bulmasını sağlar. Evvel, ahir, zahir ve bâtın; Allah'tır. Onun varlığının başlangıcı ve zatının nihayeti yoktur. Allah birdir, onun bir ortağı, eşi ve benzeri yoktur. Dilediğini yaratır ve herkesin gönlündekini ihsan eder. Toplam on beyitte Allah'ın varlığı ve birliğini anlatan şair, on birinci beyitte bu mevlidin okundukça kendisine dua edilmesini ister ve tasliye beytine yer verir.

Şair daha sonra Hz. Peygamber'in nurunun yaratılması ve ondan diğer varlıkların vücuda gelmesini anlatır. Müellifin naklettiğine göre, Allah kâinatı yaratmadan önce ism-i azam mazharı ve mukaddes sırrın mahremi olan Hz. Muhammed'in nurunu yaratmıştır. O yaratıldığında insanlar, cinler, melekler; cennet, cehennem, arş, kürsî, yeryüzü ve sema yoktu. Bütün ruhlar onun nurundan yaratıldı. Nurunun zerresinden ay ve güneşteki ışık vücuda geldi. O yüce nurun parıltılarıyla iki âlem aydınlandı. Yüceliğin, üstünlüğün ve mükemmelliğin merkezi onun zatıdır. Hz. Muhammed, peygamberlerin efendisi, temiz kulların övüncü, evliyanın rehberi ve meleklerin önderidir. Yaratılıştaki ve ahlakta diğer peygamberlerin üstünüdür. Ümmeti olanlar onun aşkının ateşinden yanmalıdır ve sünnetini baştan başa kendine süs olarak kuşanmalıdır. Râgıb, onun hakkında ne söyleneceği denizden bir katre olacağını belirterek Hz. Muhammed'in üstünlüğünü ifade etmekte bu kadarıyla yetineceğini söyler.

Bu bölümden sonra Hz. Muhammed'in nurunun intikalinden bahseder. Nakledildiğine göre, Allah Hz. Âdem'i yarattı ve onun alınına Hz. Muhammed'in nurunu yerleştirdi. Âdem'in yüzünü aydınlatan nurun aksi onun zatını baştan başa kapladı. Allah meleklerle Âdem'e hürmetle secde etmelerini emretti. Âdem'e secde etmeyen sadece şeytan oldu. Âdem'deki bu nur Havva'ya intikal etti. Şit peygamber doğduğunda bu nur, ona geçti. Hz. İbrahim o nurla Nemrud'un ateşinden kurtuldu, o nurla İsmail'e koç feda oldu. Bu nur sırasıyla Hz. Muhammed'e ulaştı. Şair bu bölümün sonunda ümmetin günahlarının affi ve yüzünün iki âlemde kara çıkmaması için Allah'a niyazda bulunur.

Şair bundan sonra Hz. Muhammed'in veladeti bahrine yer verir. Râgıb ilk olarak Hz. Âmine ve Abdullah'ın izdivacından bahseder. Onları ay ve güneşe benzetir. Anlattığına göre, recep ayının ilk cuma gecesinde evlendiler ve evleri nurla doldu. O gece Hz. Muhammed'in nuru intikal etti ve cennetin kapıları açıldı. Melekler bu kutlu haberi birbirlerine müjdelediler. Kara ve denizdeki bütün canlılar dile gelip bu hamileliği birbirlerine söylediler. Peygamber'in annesi, kendisinde bir hâlsizlik zuhur edince hamile olduğunu anladı. O gece melekler evinin etrafında döndüler, yeryüzü semaya kadar meleklerle doldu. Âmine Hanım bunun kendisi için kutlu bir haber olduğunu anladı. Melekler ona: "Sen gizli bir nura hamilesin, bu gece senin başına saadet tacı konuldu. Ebede kadar onun gibisi dünyaya gelmeyecektir. Onun kıymeti ve şanı yücedir, o son peygamberdir." dediler. Şaire göre Âmine Hanım'ın hamileliği sırasında vukua gelen hadiseler yazılsa defterler kifayetsiz kalacaktır.

Mevlidin asıl bölümü olan veladet bahrini Râgıb şöyle anlatır: Hz. Muhammed'in doğumu sırasında ince bir kumaştan döşek serildi ve Âmine Hatun bunu görünce doğumun başladığını anladı. Rebiyülevvel ayının 12. gecesi, Pazartesi gecesiydi. Huriler, Hz. İsa'nın annesi Meryem, Firavun'un karısı Asiye ve Hz. İbrahim'in hanımı Sare geldi. Onlar Âmine'nin arkadaşı, elinden tutanı ve teselli vereni oldular. Türlü türlü güzelliklerle müjdelediler. Doğum vaktinde çok susayan Âmine Hanım'a sütle karışık bir bardak dolusu şerbet sundular. Yer ve gök nurla doldu, doğu ve batı Âmine'nin gözüne nurdan göründü. Bir beyaz kuş onun karnını mesh etti ve o vakitte Hz. Muhammed doğdu. Bütün varlıklar bir ağızdan merhaba dediler. Semadaki yıldızlar sanki mutluluktan yere düştü. İki âlemin nuru, nebilerin reisi, insanların ve cinlerin peygamberi, iyiliğin kaynağı, miraçtaki sırların mahremi, levlak hadisinin meali, peygamberlerin şahı, peygamberlik hazinesinin kilidi, dinin şahı, sevinç ikliminin sultanı, ayağının tozu âlemdakilere göz sürmesi olan peygamberlerin reisi, Allah'ın hazinesinin ve arşının nuru, şefaatin kaynağı, zatı herkese şifa kaynağı, hakikat hazinesinin tılsımı, bütün nurların madeni, âlemin övüncü, feyiz tecellilerinin nuruna mazhar olan, hayırlı işleri dağıtan, âlemlerin rahmeti, günahkârlara şefaahat eden peygamber doğduğunda âlem nurla kaplandı. Cehennemin kapıları kapandı, cennetin kapıları açıldı. Allah cenneti öyle süsledi ki huri, gılman ve vildanlar raksa geldi. Bu doğumu kutlamak için Cebrail, Mikâil, İsrâfil ve bütün melekler semadan indi. Onlar nurdan ibriklerle güzel kokulu su saçtılar. O ismeti, iffeti ve soyu yüce olan Âmine doğu ve batının nura büründüğünü gördü. Âmine'nin aktardığına göre, Kâbe'nin doğu ve batısına üç âlem dikildi. Peygamberin annesi, Asiye, Meryem ve Havva'yı yanında görmeyince hüznünlendi. Yanında göz aydınlığını, can paresini görmeyince hanesi, hüznü evi

oldu. Etrafına bakınırken bir köşede yanına nur erişti. Oğlunun mübarek yüzü kibleye karşıydı ve Allah'ı anmaktaydı. Yanına gittiğinde Allah'a şöyle yalvardığını duydu: “Ümmetim için bedenimi ve canımı feda ettim, senden arzum ümmetimidir.” Annesi onu kucakladığında Allah'ı zikrettiğini işitti. İnce yeşil bir kumaşla sarılmış olan çocuğun temiz kokusu misk ve amber gibiydi. Annesinin gönlü tatmin oldu, gam ve kederi kayboldu. Bedenine Allah'tan yeni can geldi. Râgıb, kapısının bekçisi Cebrail ve Mikâil olan Peygamber'i anlatmakta muvaffak olamayacağını söyler. Tasliye beytiyle bu bölüm son bulur.

Bir sonraki bahiste Hz. Muhammed'in doğduğu vakitte meydana gelen bazı mucizeler anlatılır. Nakledildiğine göre, Hz. Peygamber'in dedesi o gece Kâbe'de bulunuyordu. Kâbe'nin dört köşesinin birbirine selam verdiğini, Kâbe'nin bir taşı düşmeksizin secdeye yatıp kalktığını gördü. Mekke'ye dini getiren, küfrü yıkan ve putları kıranın bu gece dünyaya geldiğini söyledi. Kâbe'deki putlar yere düştü ve her biri yüz parça oldu. Farsların iki bin yıldan beri yanan ateşi söndü. Kutsal kabul edilen Save gölü kurudu. Meşhur İran hükümdarı Nuşirevan'ın yirmi yılda zorla yaptırdığı sarayının burçları yıkıldı. Peygamber'in doğduğu gece bir deprem oldu. Kiliseler öyle bir yıkıldı ki toprakla bir oldu. Orada bir yapının olduğuna insanların inanması için şahitlik edecek biri gerekirdi. Melekler ve temiz insanlar mutlu oldular. Semadaki yıldızlar ve felekler mutluluktan döndü. Saadet kürsüsünün nöbetçisi o gece doğdu. Onun sedası ebede kadar yok olmayacaktır. Şair yine cehennemden kurtuluşa vesile olması niyazıyla tasliye beytine yer verir.

Bu bölümden sonra Hz. Muhammed'in nübüvveti konu edilir. Râgıb'ın aktardığına göre, ezelden beri nübüvvet tacı Hz. Peygamber'de gizlenmişti. Kırk yaşına geldiğinde bir Kadir Gecesi'nde peygamberlik vazifesi verildi. Onun temiz cismi ve içi tamamen nurla doluydu. Âlem onun zatı etrafında pervane gibi dönüyordu. Onun nuru bütün varlığın yaratılma sebebiydi. Uykudayken yanında olanı görür, söylenen sözleri işitirdi. Her peygamber bir yükselen nurdur; fakat o parlayan nurları kendisinde toplayandır. Sadece insanların ve cinlerin peygamberi değildir. Onun daveti cihandaki zerrelere dahi kapsar. Bazı mucizelerini anlatan şairin aktardığına göre hayvanlar dile geldi, ağaçlar secdeye kapandı, avucunun içindeki taşlar konuştu. Herkesi dine davet etmek için nurlu kalbine bir ses erişti. Bütün peygamberlere Mescid-i Aksa'da, meleklerle semada imam oldu. Kur'an ayetleri Cebrail aracılığıyla nazil oldu. Onun en büyük mucizesi ve kitapların en faziletlisi Kur'an'dır. Şair, Hz. Muhammed'in şefaatinin eksik etmemesini isteyerek bu bölüme tasliye beytiyle son verir.

Miraç bölümüne geçen müellif bu hadiseyi şu şekilde anlatır: Cebrail, Allah'ın emriyle hürmet etti. Rıdvan cennetine gidip Hz. Muhammed'in geleceğini müjdeledi ve cennetin kapıları açıldı. Ona bin yıldan beri âşık olan, gözü yaşlı ve hızlı giden Burak adlı bir binek bu haberi bekliyordu. Cebrail süslü bir taç, elbise ve kemer getirdi. Ümmühanî'nin evinde ya da Kâbe'deki Hatim bölümünde Hz. Peygamber uykudayken Cebrail seslendi. O da kalkıp Cebrail'e merhaba, dedi. Cebrail, Hz. Muhammed'in göğsünü göbeğine kadar yardı, orda olan siyah bir lekeyi İsrail ve Mikâil adlı meleklerle beraber yıkadı. Cebrail, Hz. Muhammed'e Allah'ın zatını göstermek için kendisini davet ettiğini ilettiler. Meleklerin, Sidre'nin, Tuba'nın ve gökyüzünün kendisini beklediğini söyledi. Bütün sema muhtelif mücevherlerle süslenmişti. Bu gece bütün dilekler kabul oldu. Dokuz felek ayağının tozuna yüzünü sürmeyi arzu etti. Hz. Muhammed, Burak'a binince göz açıp kapayıncaya kadar Mescid-i Aksa'ya ulaştı. Peygamberler ona tabi olup arkasında dört rekât namaz kıldılar. Hepsi övgü dolu sözler söyleyip miracını tebrik etti. Sahratullah adı verilen muallak taşından semaya kadar uzanan bir merdiven kuruldu. Cihan şahı, ayağını bastığı anda semanın kapılarının açıldığını gördü. Bütün melekler sıra sıra karşılamaya geldiler ve miracını tebrik ettiler. Cebrail, Sidre'ye kadar yolculuğuna eşlik etti ve bundan öteye gidemeyeceğini söyledi. Nurlarla kaplı Sidre'de Hz. Muhammed, aşkı rehber edindi ve onunla seyrana çıktı. Dünyevi bedenden uzaklaşıp vahdete ulaştı. Refref'le cennete revan oldu. Allah'ın huzuruna geldiğinde kulağına bir ses ulaştı: “Senden kabiliyeti muteber olan bir kimseyi yaratmadım, seni zatıma ayna yaptım. Ey habibim, her ne istersen söyle.” denildi. Hz. Peygamber: “Benim arzuladığım sensin, sana kulluk etmekten başka arzum

yoktur.” dedi. Allah: “Ey habibim, kullarımın günah ve isyanlarını senin için bağışlarım ve onlara ihsanda bulunurum.” dedi. Şair beş vakit namazın farz olduğunu, namazı eda edenlerin rahmete gark olacağını, namazın Allah'ın rüyetine kavuşmaya bir vesile olacağını söyler. Miraçtaki hadiselerin daha çok olduğunu, kendisinin bu kadarla iktifa ettiğini belirtir. Ümmühanî'nin evine aniden ulaşan Hz. Muhammed, miraçtaki hadiseleri ümmetine anlattı ve namazın farz olduğunu söyledi. Daha sonra tasliye beytine yer veren şair dua bölümüne geçer.

Eserin son bölümünde müellif, insanların bu mevlitten hissedar olup safa bulmasını ister. Kıyamet gününde aşkla, şevkle ve gönülle dinleyenlere bu mevlidin şefaataçı olacağını söyler. Ona göre mevlidin okunduğu yere rahmet iner ve melekler orayı tavaf eder. İnsan bunu dinlemekle sevaba nail olur, günah ve hatadan uzaklaşır. Okunan yerde güzel kokular yayılır ve dinleyenlerin cennette komşusu Hz. Peygamber olur. Okunan hanede Allah'ın fazlı eksik olmaz. Bir kimse bu mevlidi her ne niyetle dile getirirse arzusuna ulaşır. Mevlit, bütün dertlere deva ve hastalıklara şifadır. Dinleyenin günahı ve hatası affolur; fakirlik, bela, açlık ortadan kalkar. Mevlide hürmet eden dünyada rahat bulur.

Dua bölümünde şair günahkâr olduğunu vurgulamak için kara yüzlü olduğunu söyler. Râgıb, yüce zatların varlığı ve makbul şahsiyetlerin rüyetullah iştiyakı, faziletli kişilerin ibadetleri, Allah'ın rahmetinin genişliği ve kudretinin kuvveti hürmetine; Miraç Gecesi'nde söylenen sırlar, Hz. Muhammed'in doğumunda yayılan nurlar, Hz. Âdem ve Havva, Hz. Nuh, İbrahim, Yakup ve Yusuf, Hz. Hasan ve Hüseyin hatırına affedilmesi için Allah'a yakarır. Şair, Peygamber'in doğumu ve miracını vasfetmekte kusur ettiyse affedilmesini ister. Eseri okuyan, okutan, dinleyen ve yazana mağfired diler.

3. Eserin Nüshası

Eserin tespit edebildiğimiz yegâne nüshası, Hacı Selim Ağa Kütüphanesinde Hüdayi Efendi 1453 numarasıyla kayıtlıdır. Yazmanın dış kapağında “Kütübhâne-i Hazret-i Pîr Hüdâyî kuddise sırruhu'l-âli 1334” yazılı bir mühür vardır. Bunun yanında Selim Ağa Kütüphanesinin mührü vardır. Burada “Selimağa Hüdayi Efendi 1453” yazılıdır. Yazmanın zahriyesinde Mustafa Râgıb hakkında yukarıda bahsi geçen bilgilere yer verilmiştir. Yine Latin harfleriyle “Hüdayi Ef. 1453” notu yazılıdır. Eserin sonradan çoğaltıldığı, nüshadaki eksik kelimelerden anlaşılmaktadır. 10. sayfadan sonraki varak, farklı bir kâğıda yazılmış ve metnin arasına konmuştur. Ayrıca sayfalara numara verilirken bu yaprak atlanmıştır. Yazmadaki sayfalarda 14 satır çizilmiş ise de metin 12 ve 13 satır arasında değişmekte olup eserin sonunda satır sayısı daha da azalmıştır. Tasliye beyitleri sürh mürekkeple yazılmıştır. Hüdayi Efendi Koleksiyonuna ait olduğunu gösteren mühür eserin sonunda da mevcuttur. Metin çizgili bir deftere çoğaltılmış olup özenle yazılmamıştır. On iki varak olan nüshada rika hat tercih edilmiş, mısra aralarına iki çizgi çekilmiştir. Nüshada müstensihinden kaynaklandığını düşündüğümüz bazı problemler mevcuttur. Mesela bazı kelimeler yazılmamış, noktalama işaretlerine dikkat edilmemiştir. Yine bazı vezin aksaklıklarının müstensihinden mi yoksa müelliften mi kaynaklandığı belli değildir. Bir defter şeklinde olan yazmada 244 beyit vardır. Müstensihin kim olduğu ve eserin ne zaman yazıldığına dair bir kayıt yoktur.

Baş: Allāh ism-i kibriyāyī cān u dilden dem-be-dem
Zikr idenler şübhesiz zātına ...

Sonu: Okuyanı okudanı diñleyeni yazanı
Mağfired kıl vir murādın yār için yā Rabbenā

Sonuç

Klasik Türk edebiyatı tarihi incelendiğinde mevlit türündeki müstakil eserlere 15. asırdan itibaren her dönemde rastlanmaktadır. Mevlit metinleri arasında Süleyman Çelebi'nin kaleme aldığı *Vesiletü'n-necât* isimli eser bu türün şahıkasıdır. Bu mesnevi yazıldığı zamandan itibaren halk arasında rağbet görmüş ve kendisinden sonra mevlit kaleme alan şairler üzerinde etkili

olmuştur. Bu türün bir örneğini de 19. asırda yaşamış Nakşî âlimlerinden Bursalı Kitapçı Mustafa Râgıb vermiştir. Müellif hakkında kaynaklarda bir bilgiye rastlanmamıştır. Yazma nüshada yer alan bilgiye göre şair, Manastır'da 1274 / 1857-58 vefat etmiştir. *Mevlid-i Nebî* olarak adlandırılan eserde *Vesîletü'n-necât*'ın tesiri açıkça görülmektedir. Eserde, Eski Anadolu Türkçesi dönemi metinlerinde kullanılan, bu asır için arkaik olan kelime ve eklerin tercih edilmesi, bazı beyitlerde ortak sözcüklerin bulunması bu tesiri göstermektedir. Tek nüshası tespit edilen metinde müstensihthen ve müelliften kaynaklanan aruz tasarruflarının sayısı fazladır. Şair, sanatsal kaygıdan ziyade toplumsal faydayı göz önünde bulundurmıştır. Bundan dolayı yazıldığı döneme göre sade bir dil tercih etmiştir. Metin, mevlit geleneğinde sıkça kullanılan mesnevi nazım şekli yerine ilk bahri kıta-i kebire, diğer bölümleri de kaside nazım şekline uygun olarak kafiyelenmiştir. Bu mevlidde Hz. Muhammed'in bazı vasıfları, hicreti ve vefatı gibi bahislerin haricinde çoğu bölüm mevcuttur. Mustafa Râgıb'ın *Mevlid-i Nebî*'si mevlit geleneğinin devamını göstermesi ve literatüre katkı sağlaması açısından önemlidir.

4. Metin

Bi'smi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm [1b]

1. Allâh ism-i kibriyâyı cân u dilden dem-be-dem
Zıkr idenler şübhesiz zâtına ...²²

Cümle mevcüdât peydâ oldı ismu'llâh ile
Vâcib oldı her bir iş anuñla ola mübtedâ

Şanlı ef'âlün öñi başlansa ismu'llâh ile
Hep kolaylıkla biter ebter kalur şanma dilâ

Allâh adı dâ'imâ vird eyle cânâ her nefes
Gönlüne şaykal virür câna gıdâ derde şifâ
5. Allâh Allâh muhlîşen dense gönülден merreten
Hep günâhlar yarlıganur tamudan bulur rehâ

Her maħal ki anda zıkr'u'llâh ile var iştiğâl
Menzil-i rahmet maķâm-ı mağfiretdir nîk cā

İmdi biz her bār dilden Allâh Allâh diyelim
Kālbimiz rūhāniyetlensün gönül bulsun şafā

Evvel [ü] Āhîr odur hem Zāhîr ü Bāṭın odur
Varlıgına ibtidâ yok zātına hem intihā

Birdir ol yokdur şerîki ne şebîhi ne nazîr
Yahluķu'llāhu te'ālā mā yürîd²³ ve mā yeşā²⁴
10. Cümленüñ mā-fi'z-zamîrün baħş u ihsān eyleyen
İnnehu huve'l-'alîmu²⁵ mā nurîdu mā neşā²⁶

Ey birâderler okundukça bu mevlüd-ı şerîf
Muşafâ Râgıb günehkāra ricāmızdır du'ā

Ey karındaşlar dilerseñüz cehennemden necât
Cân u dilden 'aşķ ile şevķ ile diyün eş-şalât [2a]

²² Bu mısra nüshada eksik yazılmıştır.

²³ "Allah, dilediğini yaratır." Kur'an, Nur, 24/45. Metinde yer alan "te'âlâ" kelimesi bu ayette bulunmamaktadır.

²⁴ "...ne diliyorsa..." Kur'an, Şûra, 42/49. İbarenin tam karşılığı "Yüce Allah murat ettiğini ve istediğini yaratır." şeklindedir.

²⁵ "Şüphesiz o bilendir." Kur'an, Yusuf, 12/83.

²⁶ "Şüphesiz Allah murat ettiğimizi ve istediğimizi hakkıyla bilendir."

- Kā' inātı cümle yaratmazdan evvel Rabbenā
 Diñle şun'ımı ne kılmışdır hem inşā evvelā
 İsm-i a'zam mazharı sırr-ı muqaddes maḥremi
 Nūr-ı Aḥmed müctebā rūḥ-ı Muḥammed Muştafā
15. Anı var itdi te'ālā ins ü cin cins-i melek
 Yoğ iken cennet cehennem 'arş u kürsī yer semā
 Cümle ervāḥ-ı rusül hep enbiyā şāhib-sübül
 Ol der-i gül güllerinden yaradıldılar şehā
 Ya'nī 'ulviyyān u süfliyyāt nihān u āşikār
 Andan var oldu şaşma ol bu sırra āşinā
 'Unşur-ı şugrā cemī'-i kā' inātadır meger
 Olmayaydı yār olmazdı heme zerrāt u mā
 Zerre-i nūrından ay u güneşdeki ziyā²⁷
 Ol şu'a'-ı nūr-ı a'lā ile kevineyn rüşenā
20. Zātıdır efdāl ü iclālün kemālün merkezi
 Cümleñ peygamberidir bil bunu ol mü'minā
 Enbiyānuñ serveridir aşfiyānuñ mefḥarı
 Evliyānuñ rehberidir qudsiyāna pişvā
 Zātıdır ḥalkān u ḥulḳān fā'ik-i peygamberān
 Cevherü'l-ferd oldu meydān-ı nübüvvetde şehā
 Enbiyā vü mürselīnün zübdesi hem ḥātemi
 'İlmi deryādır cemī'an andan aldı kaṭre tā
 Āteş-i 'aşkında yanmak gerek ümmet olan[a]
 Hem kuşanmalı ser-ā-ser sünnetün kılmak ārā
25. Ḥamdü li'llāh öylece zāt-ı celīlü's-şāna biz
 Ümmetiyyüz anuñ ile iftiḥār kılmak sezā [2b]
 Söylenen dillerde deryā-yı şıfatdan kaṭredir
 Anuñ için bu kadarca kıldı Râgıb iktifā
 Ḥazret-i Ādem Şafiyu'llāh'ı çün ḥalk eyledi
 Alnına nūr-ı Ḥabību'llāh'ı vaz' itdi Ḥudā
 Ādem'ün yüzün münevver eyleyince nūr hemān
 'Aksi zāt-ı Ādem'i kapladı hep başdan başa
 Emr-i Ḥaḳ'la secde-i ta'zīm taḥiyyet Ādem'e
 İmtişālen hep melekler kıldılar anı edā
30. Kıla ancak zāt-ı Ādem secde Ḥaḳ' adır hemān
 Ādem'e baş egmeyenün adı şeytāndır şehā
 Nice yıllar nūr anuñ alnında iken şu'ledār
 Ḥāmili olunca Ḥavvā aña oldu reh-nümā
 Nice aylar Ḥazret-i Ḥavvā'da buldı nūr cāy
 Şit toğınca nākil oldu aña ol nūr pür-ziyā
 Aşlı pāk nesli mübārekden o nūr-baḥşā şeref
 Oldı aşlāb-ı ḥıyāra intikālī cā-be-cā

²⁷ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

- Hâzret-i İbrâhîm o nûrla nâr-ı Nemrûd' [d]an necât²⁸
 Hem Zebîhu'llâh İsmâ'îl'e çoç oldu fedâ
- 35 Kâbiran 'an kâbirin naql itmede idi bu nûr
 Aşlına o nûr-ı pâk olıncaya dek mûntehâ
 Merkezi zât-ı Muḥammed' dir inan *lâ-raybe fîh*²⁹
 Zât-ı pâk-i³⁰ enverinde nûr gene buldı beḳâ
 Nûr nûra ulaşınca cân imiş cânân imiş
 Nûra ğarḳ oldu zemîn ü şeş cihâtıyla semâ
*Raḥmeten li'l- 'âlemîndir*³¹ ol Şefî'ü'l-müznibîn
 Şâdıḳu'l-va'di'l-emîndir cümle emrâza şifâ [3a]
 Yâ ilâhî ümmetinüñ cürmini 'afv eylegil
 Râgıb'ın yüzini ḳılma iki 'âlemde ḳara
40. Hâzret-i bânû-yı 'iffet Âmine ḫayru'n-nisâ'
 Hâzret-i 'Abdullâh'a bā-emr-i Ḥaḳḳ oldu liḳâ
 Ol iki şâhib-şeref 'âlî-neseb sâmi-ḫaseb
 İlki Cum'a gicesi şehr-i Receb'den ay feşâ
 Ay ile güneş bir evde buldılar çün izdivâc
 Şâd u ḫurrem oldu evleri ṭoldı ziyâ³²
 Nûr-ı Aḫmed Muştafâ şemsü'n-nübüvvet murtażâ
 Eyledi ḫalvet-serâyında o gice iḫtifâ
 Ol gice cennet ḳapuları açıldı ḫûr-ı 'în
 Birbirine müjde ile vaşfuñ itdiler şenâ
45. Hep lisâna geldi ḫayvân u tuyûr-ı baḫr u ber
 Söyleşürlerdi beşâret ḫamlını hep fem femâ
 Hem ımızğanur iken ümm-i Ḥabîb-i kibriyâ
 Dir ki şadrımdan zuhûra geldi nûr pertev-nümâ
 Menzirim şaf şaf tavâf itdi melekler ol gice
 Bir biri üzre semâya dek ṭolu arz u hevâ
 Bir birine muştulayu söyleşürlerken kelâm
 Añladım *tübâ vü büşrâ lek*³³ me'âlidir baña
 Nûr-ı meknûn ḫâmilisin sırr-ı maḫzûn maḫfili
 Bu gice tâc-ı sa'âdet vaż' olındı başına
50. Ancılayın gelmemişdir bu cihâna tâ ebed
 Ḳadr-ı a'lâ şânı eclâ ḫatm-i cümle enbiyâ [3b]
 Ḥamli hengâmında gördiği yazılsa hep eger
 Bî-nihâye defterân yazılmaḳ eyler iḳtizâ
 Çünki bâṭın 'âlemüñ seyrânını ḳıldı tamâm
 Burc-ı zâhirden ṭulû'ı yaklaşınca ḫabbezâ

²⁸ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

²⁹ "Onda şüphe yoktur." Kur'an, Bakara, 2/2.

³⁰ Metinde "pâki" şeklindedir.

³¹ "(Ey Muhammed!) Seni ancak *âlemlere rahmet* olarak gönderdik." Kur'an, Enbiya, 21/107.

³² Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

³³ "Ne mutlu, müjdelere olsun sana."

- Döşenince ber-hevâ bir ince dîbâcdan döşek
Dir Āmine añladım mîlâdı buldı irtikâ
- Hem dü-şenbih gicesi şehr-i Rebîu'l-evvel'ün
On ikinci gicesi idi hem imşeb cân-fezâ
55. Vaḥşet ü ḥaşyetde ḥayretde 'aceb medhûş iken
Nice ḥürîlerle Meryem Āsiye geldi baña
- Hem enîsim dest-gîrim gam-güsârım oldılar
Zâ'il oldı bize ki ḥüzn ü elem cevr ü 'anâ
- Dürlü dürlü müjdelerle beni tebşîr itdiler
Güne güne tesliyetle ḥâtırım buldı şafâ
- Vaqt-i mîlâd-ı hümayûn-ṭal'atı oldı qarîb
Kıpladı zâtım ḥarâret şuşadım gâyetde ha
- Südle karışmış baña bir cām tolusı şerbeti
Şundılar içdim anı buldı derûn-ı dil şafâ
60. Nûra ğarḳ oldı tenim cümle zemîn ü âsümân
Maşrîḳ u mağrib görindi gözüme nûrdan şehâ
- Geldi minḳârı zeberced gözleri yâḳûtđan
Bir beyâz kuş ḳarnımı mesh eyledi baḥub ara
- Sâ'atinde toğdı ol dem seyyidü's-sādât ki
Ḥâtem-i peygamberândır evliyâya pişvâ [4a]
- Cümle mevcûdât-ı 'âlem ser-te-ser ey serverâ
Bir âvâzđan 'aşḳ ile şevḳ ile didi merḥabâ
- Ya'nî külliyyât u cüz'ıyyât-ı insân u melek
Şâd olup yere düşer oldı nücümân-ı semâ
65. Merḥabâ ey nûr-ı kevneyn ey nebîler serveri
İns ü cin peygamberi kân-ı mürüvvet merḥabâ
- Merḥabâ ey mahrem-i esrâr-ı sübhâne'lezi³⁴
Merḥabâ levlâke levlâküñ³⁵ me'âli merḥabâ
- Merḥabâ ey şâh-ı iḳlîm-i risâlet-menzilet
Ve'y kilîd-i kenz-i esrâr-ı nübüvvet merḥabâ
- Merḥabâ sultân-ı iḳlîm-i beşâret şâh-ı dîn
Ḥâk-i pâyi tütüiyâ-yı çeşm-i 'âlemyân şehâ
- Merḥabâ ey ḥâtem-i devrân u sâlâru'r-rüsül
Noḳta-i pergâr-ı edvâr-ı cemî'-i enbiyâ
70. Merḥabâ ey nûr-ı 'arşu'llâh u kenzu'llâh ki
Ey şefâ'at kânı zâtı cümleye dâr[ü'ş-şifâ]
- Ey tıl(1)sm-ı genc-i 'irfân-ı ḥaḳîḳat merḥabâ
Zât-ı pâküñ maḳsim-i envâr-ı cümle aşfiyâ
- Merḥabâ ey nûr-ı a'zam ve'y nebiyyü'l-muḥterem
Merḥabâ mefḥar-i 'âlem [ü] resül-i Kibriyâ

³⁴ "Allah, noksan sıfatlardan uzaktır." Kur'an, İsra, 17/1.

³⁵ "Sen olmasaydın sen olmasaydın (ey Muhammed) felekleri yaratmazdım." (İsmail b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs II* (Beirut, 1433/2012): 214.

- Merhabâ ey mazhar-ı nûr-ı tecelliyyât-ı feyz
Mağsim-i hayrâtdur zâtı ilâ yevmi'n-nehâ
- Hayr-ı mağdemle kudümüñ yâ Muhammed Muştafâ
Rağmeten li'l- 'âlemîndir hep günehkâra şifâ [4b]
75. Çün Resûlu'llâh habîb-i zü'l-celâl-i Kibriyâ
Kapladı doğdığı sâ'at 'âlemi nûr u ziyâ
- Emr-i Hağğ ile kapandı cümle eţbâğ-ı cağîm
Cümle ebvâb-ı cinân rağmetle olmuştır güşâ
- Hağret-i Rıdvân cinânı şöyle tezyîn eyledi
Hür-ı 'în ğılmân [u] vildân rağşa oldu rû-nümâ
- Bunca 'izzetle sa'âdetle şeref-bağşâ ile
Hulleler tağındılar şirâzesi 'âlem-bahâ
- Hağret-i Cibrîl ü Mikâ'îl ü İsrâfîl hemîn
Tehniyeye hep melekler³⁶ yire indi ez-semâ
80. Nûrdan ibriğler ile mâ'-i ma'în 'anber-büyüñ
Şaçdılar teşrîfi için kağresi cennet-bahâ
- Dirler idi a'yün-i nâsdan o nûrı ağz idüñ
Şark u ğarbı gezdürüñ çün buldı dîn andan bed'â
- Âmine 'işmet-me'âb 'iffet-nişâb bânü-yı rûğ
Dir ki ol nûrdan görüñdi maşrığ u mağrib baña
- Ka'be hem maşrığla mağribde dikildi üç 'âlem
Nûrdan eclâ pertev-i envâr-ı vâşıl ber-semâ
- Hem bu heybetde hemîn bî-hüş olup bayılmışam
N'oldı ki bilemedim burada kalmışdım taña
85. Âsiye Meryem ü Sârâ hağret-i Havvâ'yı ben
Görmeyince çevre yanımda dilim aldı taşâ
- Görmeyince ruğ-ı nûr-ı dîdemi cân-pâremi
Külbe-i ağzânım oldu menzirim zindân baña
- Lîk bağınur iken ben çevre yanıma meğer
Bir güşeden gözime nûr irdi çün şems-i duğâ [5a]
- Ğıbleye karşı mübârek yüzi ile secdede
Ğıble kıble zâtuñ idinmiş idi müstağbelâ
- Nûrdan fark olmaz idi cism-i pâk [ü] enveri
Zıkr idüp tevğîd ider tesbîğ ü tehlîl ü şenâ
90. Göricek tağ oldu şabrım yanına sür'atlice
Vardım işitdim münâcât eyler ol dir Rabbenâ
- Ümmetim hağğında cism ü cânımı kıldım fedâ
Senden ancağ mağşadımdır ümmetî vâh ümmetâ
- Aldım anı şadrıma koçdum fu'âdı zıkr ider
Allâh Allâh ism-i pâki çeşm[i] nâzır ber-semâ
- İnce dîbâcla şarılmış ya yeşil atlas ile
Büy-ı pâki misk[i] az u 'anberi eyler hebâ

³⁶ Metinde "meleklerle" şeklinde yazılmıştır.

- Muṭma‘în oldı gönül gam guşsa itdi irtihâl
Cismime Haḫ‘dan yeñi cān geldi inan ey şehā
95. Perdedār-ı dergehi Cibrîl ü Mîkâ‘îl iken
Hāme-i Râgıb ne mümkin ola vaşfında sezā
*Ey karındaşlar dilerseñüz cehennemden necāt
Cān u dilden ‘aşḫ ile şevḫ ile diyün eş-şalāt*
Çünki ‘Abdu‘l-muṭṭalib cedd-i Muḫammed Muştafā
Bā-şanādîd ol gice Beyt-i şerîfde buldı cā
Gördiler dört gūşesi bir birine virür selām
Naḫl iderler Muştafā‘nuñ ṭal‘atuñ bā-ḫoş edā
Ka‘be Beytu‘llāh secdeye varup ḫalkdığuñı
Bir ṭaşı düşmeksizin gördi anı bay u gedā
100. [Cismi] ‘üryān gözi giryān göñli püryān ümmeti
Tā [ilā] yevmi‘l-ḫıyām hep olısar müstaḫbelā [5b]
Dîn beyān küfri yıḫan İslām açan putlar ḫıran
Bu gice dünyāya geldi söyledi ümmü‘l-ḫurā
Andaki envā‘-ı cevherden yapılmış putları
Yere döşendiler oldı her biri yüz pârça
İki biñ yıldan berü Fāris‘de ol yanan āteş
Bir ḫıgılcım ḫalmanı nāra delîl ola şehā
Hem daḫi deryā-yı iḫlîm-i Buḫayra ol gice
Ḫuruyup ḫalmanı anda zerrece bir ḫatre mā
105. Hem daḫi Nüşîrevān‘uñ tahtgāh u köşḫleri
Yirmi³⁷ yılda güc ile yapılmış iken muḫkemā
Ḥazret-i Peyḫamber‘uñ mîlādı gicesi hemān
Zelzeleyle yıḫılup cümlesi ḫaldı taht-ı pā
Hep kilîsālar yıḫıldı ḫāk ile yeksān olup
Şāhid ü bürhān gerek var idüḫi anda binā
Şādmān oldı heme sükkān-ı ṭübā‘arş u ferş
Levh ü kürsî ḫuld u sidre hep maḫām-ı aşfiyā
Mevlidi meymün mübārek ‘îd ber-bālā-yı ‘îd
Raḫşa girmiştir felekler hep nücümān-ı semā
110. Nevbet-i kürsî-i sa‘adet o³⁸ gice oldı çün
Tā ebed şîṭ ü şadāsı bulmayısardır fenā
*Ey karındaşlar dilerseñüz cehennemden necāt
Cān u dilden ‘aşḫ ile şevḫ ile diyün eş-şalāt [6a]*
Tā ezelden ḫazret-i sultān-ı kevneyn serverā
Zātı bā-tāc-ı nübüvvet bulmuş iken ihtifā
Sinn-i pāki ya‘nî kırḫ yaşına irdükde hemān
Oldı iklîl-i risālet baş üzere zāhirā

³⁷ Metinde “yigirmi” şeklindedir.

³⁸ Metinde “ol” şeklindedir.

- Maşrık u mağrib şimāl ile cenūbı dem-be-dem
Ol ziyā-güster şu 'ā'-ı pertev-iklīldir nümā
115. Mebde'-i vahy-i risālet leyle-i Qadr idi çün
Buldı qadr u şanı dīn cümle üzere i'tilā
Cism-i pāki bātını her zāhiri çün nūr idi
'Ālem oldı zātına pervāne hep Kaf'dan Kaf'a
Ādem'ün aşlı şu toprak daği āteş hem havā
Bunlaruñ aş(1)lıdır zāt-ı Muḥammed Muştafā
Pes heme eşyāya nūrı Fātiḥadır şüphesiz
Enbiyāya zāt-ı pāki ḥātimedir mü'minā
Uyhuda iken yanında olanı görürdi ol
Hem kelāmını işidüben uyurdu ḥazretā
120. Uyanık iken verāsında olanı görmege
Anı teb'īd eyleme olma bu emre mu'cebā
Her nebī bir nūr-ı sātı'dır muḥakkaḳ bil hemān
Cāmi'-i envār-ı lāmi'dir ser-ā-ser serverā
İns ü cinne yalnız meb'ūs degildir ḥāşşaten
Belki zerrāt-ı cihāna da'veti 'āmdır şehā
Söyledi yanuñda ḥayvānāt u envā'-ı şecer
Secdeye kapandılar keffinde nuḳ itdi ḥaşā
Cümleyi bir dīne da'vet eylemek üzre hemīn
İrdi ḳalb-i enverine ḥāşş-ı hātifden nidā [6b]
125. Hem cemī'-i enbiyāya Mescidü'l-Aḳşā'da pes
Ḳudsiyāna ber-semavāt oldı zātı muḳtedā
Āyet āyet vahiy oldı nazm-ı Ḳur'ān-ı Kerīm
Ḥazret-i Cibrīl ile Ḥaḳ celle şānühden yaña
Mu'cizātuñ ebheridir hep kitābuñ efḳali
Kāşif-i sırr-ı ḥaḳāyık kenz-i esrār-ı Ḥudā
Luḳ u iḥsān u kerem şefḳat mürüvvet merḥamet
Anda ḥatm oldı cemī'an hem çü ḥatmü'l-enbiyā
Ey Ḥabīb-i kibriyā ve'y nūr-ı çeşm-i aşfiyā
Ve'y şefā'at kāmı ḳılma Râgıb'ı senden cüdā
130. *Ey ḳarındaşlar dilerseñüz cehennemden necāt*
Cān u dilden 'aşḳ ile şevḳ ile diyün eş-şalāt
Pes resül-i faḫr-i 'ālem iftiḫār-ı enbiyā
Mültecā-yı aşfiyā cedd-i şehīd-i Kerbelā
Diñle gel mi'rāc-ı Faḫr-ı kā'inātı ey fetā
Vaşfına 'aḳl-ı beşer idrākden 'āciz zü'n-nühā
Pes bi-emr-i Ḥaḳ te'ālā ḥazret-i Cibrīl'e baḳ
Nice ta'zīmāt u tebcilātı ḳıldı ḥoş-edā
Cennet-i Rıḳvān'a varup anı tebşīr eyledi
'Arş olısar bu gice peygamber-i 'ālīye cā

135. Pes donansun hürî gılmân ile vildân ser-te-ser
 Cümle ebvâb-ı cinân açıla hem başdan başa
 Hazrete üftâde 'âşık nice biñ yıldan berü
 Çeşmi giryân zâtı püryân bir burâk-ı tîz-revâ
 Ol kadar çâbuk idi ki gözi irdiği yere
 Ayağın başar idi 'aşk olmuş aña pes gîdâ [7a]
 İsm-i pâk-i hazreti bir kez işitdükde hemân
 Zâtına 'âşık olup cân ten yolında hep fedâ
 Anı alup katına Cibrîl gelüp peygamberün
 Bir muraşsa' tâc ile hulle kemer dünyâ-bahâ
140. Ümmühân'ın menziline yâ Haţîm-i Ka'be'de
 Uyğuda iken seyidü'l-kev(i)neyn pes müfîzâ
 Yâ Muhammed yâ Habîba'llâh deyince Cebre'il
 Uyanup kalkup oturdu didi yâ aḡ merhabâ
 Şadrını tâ göbegine yardı altun bir legen
 Nür-ı 'ilm ü ma'rifet hikmetle memlû cân-fezâ
 Kâlbini ğasl itdi İsrâfîl ü Mikâ'il bile
 Envâr-ı esrâr-ı mâ-yühâya³⁹ olsun menzilâ
 Haḡ selâmuñ nice ikrâm u şeref-efzâyile
 Teblîġ eyleyüp buyurdu yâ Habîb-i Kibriyâ
145. Haḡ seni da'vet ider göstermege dîdârını
 Hem seni irgürmege maḡşûdına ey hazretâ
 Muntazırdır kudsiyân sidre [vü] tûbâ 'arş u ferş
 Maḡdemine dürlü cevherle döşenmişdir hevâ
 Hep dileklerin kabûldür dergeh-i Haḡḡ'a bu şeb
 Hâk-i pâyine yüzi sürmekde hâzır nüh kubâ
 Hazret-i Cibrîl rikâbında nice biñ biñ melek
 Yürür iken pes süvâr oldu burâka pür-şafâ
 Tarfetü'l-'ayn içre ol Akşâ'ya başdı çün kadem
 Enbiyâ ervâhı cümle kıldı aña iḡtidâ
150. Kıldılar ardında dört rek'at namâz[ı] ol gice
 Ol imâmü'l-mürselindir enbiyâ vü aşfiyâ [7b]
 Cümlesi ta'zîm ü tekrîmle selâmuñ aldılar
 Eylediler tehniye mi'râcını tebrîk edâ
 Haḡkına nice du'âlar kıldılar anda nişâr
 Diñle imdi nice olmuşdur hikâyet ba'dezâ
 Şahratu'llâhdan göge dek yerleşik 'ibret-nümâ
 Kurulup pes nerdübân didi aña ulü'n-nühâ
 Heybeti nür şekli cevherden muraşsa' idi ol
 Gökler üzre bir ucı yol bulmuş idi intihâ

³⁹ "(Ey Muhammed!) Sana vahyolunana uy." Kur'an, Yunus, 10/109.

155. Ayağın başdığı ānda āniden şāh-ı cihān
Gördi kim açılmağa başladı ebvāb-ı semā
Geldi istiḳbāle eṣnāf-ı melā'ik şaff şaf⁴⁰
Tehniye eylediler mi'rācını ey meh-liḳā
Ġāyeti yok 'izzet ü ikrām [u] hürmet kıldılar
Ser-te-ser ez-cān u dil oldılar aña mübtelā
Aldı Cebrā'il ḳanadı üzre anı bir zamān
Eyledi cevlnān anuñla gördi ḳoḳ 'ibret-fezā
Hep feleklerden geçerken cümle sükkān-ı melek
Dürlü dürlü ta'zīm ile buldılar aña liḳā
160. Güne güne luṭf [u] iḥsān ile seyrān iderek
Beyt-i Ma'mūr'ı tavāf eyleyerek şems ve 'd-duḥā⁴¹
Çün yedinci ḳat göge irdükde pes menzilleri
Sidre'de seyrān-ı Cibrīl oldı çünki müntehā
Didi Cebrā'il eyā maḥbūb-ı Rabbü'l-'ālemīn
Sidre'ye dekdür maḳāmım varamam bundan öte [8a]
Yaradılalı cihān hem bulalı 'ālem nizām
İlerüsin bilmedim yoḳdur baña pes anda cā
Ḳıl ḳadar ben ilerüye varmağa ḳaşd eylesem
Yanaram ben cān tenim ansız olur cümle hebā
165. Gördi ki bir nūr ihāṭa eylemişdür Sidre'yi
Ol meger nūr-peri(?) vü sükkānıdır pertev-nümā
Nezleten uḥrā⁴² me'ālī anda oldı āşikār
Nūr-ı çeşmi ihṭilālsiz gönüldür Ḥaḳ'dan yaña
Sidre vü Ṭübā'daki envāra olmaz mültefit
'Azm-i süy-ı cāy-ı lāhūta ider cānın fedā
Ḳılmadı anda ḳarār gönüli ilerüsin diler
Lā-mekān mülkini seyrāna fu'ādı müştēhā
İştiyāḳı artmada āb-ı vişāle teşne-dil
Ḳaldı envār içre ol efkārı Ḥaḳ'dır dā'imā
170. *Ey ḳarındaşlar dilerseñüz cehennemden necāt*
Cān u dilden 'aşḳ ile şevḳ ile diyün eş-şalāt
Cebrē'il çün Sidre'de ḳaldı Muḥammed Muştafā
Rehber idindi hemīn 'aşḳuñ Ḥabīb-i Kibriyā
Pes maḳām-ı lāhūti seyrāna çün 'aşḳdır delīl
'Aḳl u fikri istemez çarpar anı ṭaşdan ṭaşa
'Aşḳ o zātı seyr-i lāhūta delīli oldı çün
Cism ü tenden şoyınup vahdetde buldı ḳoḳ rehā
'Aşḳ ile kıldı teveccüh rūḥunu tecrīd ile
Baḳmaz oldı ardına fevḳına ya şaḡ u şola

⁴⁰ Metinde “şāf şāf” şeklinde yazılmıştır.

⁴¹ “Güneşe ve onun aydınlığına ant olsun.” Kur'an, Şems, 91/1.

⁴² “Ant olsun ki, o, Cebrail'i bir başka inişte daha (aslî suretiyle) görmüştü.” Kur'an, Necm, 53/13.

175. Merd-i 'aşk meydân-ı 'aşkda hemçü merdâna rüsûh
Bulmuş iken armağân kibriyâ şedd-i müncelâ [8b]
- Pes mübârek ayağı altına refref döşenüp
Anuñ ile cennete oldu revân pes Muştafa
- Seyr idüp her cânibin andan çıkup 'arş üstine
Refrefi anda koyup kıldı güzer ez-mâsivâ
- 'Âlem-i rûhânîde geçdi 'aceb rûhâniyet
İnşirâh-ı dil ile 'aşk oldu aña reh-nümâ
- Zâtı pervâz iderek yırtıldı taşsîn biñ hicâb
Pes bilâ-keyfiyyetin 'arz-ı cemâl oldu aña
180. Bî-mişâl ü bî-şebîh [ü] bî-nazîr ü bî-mekân
Adın adın yâ habîbi irdi sem'ine nidâ
- İlerüden ilerüye vardı kim şânındadır
Ol *fekâne kâbe kavseyni ev ednâ*⁴³ rüşenâ
- Bî-hurûf u şavt bî-lafz u tegannî bî-şadâ
İşidüp Haqq'ın kelâmuñ ez-berây-ı nef'-i mâ
- Yâ Habîbim işte maşşüduñ budur çokdan berü
'Arz-ı dîdâr eylemedim gayra ben illâ saña
- Giceler tâ şubh olunca ağlayup sızladıguñ
Ârzüladıguñ maşşâm budur Habîbim müctebâ
185. Senden isti'dâdı özge mu'teber halk itmedim
Kimseyi illâ seni mir'ât idündüm zâtıma
- İstegüñ her ne ise nakl eyle anı yâ Habîb
Cümle maşşbüldür şamusın eylerim saña revâ
- Bâ-edeb güftâra âgâz eyledi ol dem Habîb
Didi yâ Sübhân yâ Raḥmân yâ Bâr-i Hudâ
- Sen bilürsin sensin ancak istegim hem maşşadım
Baña Tañrı olduñ ancak yeter devlet baña [9a]
- Saña kulluğ eylemekdir gayrı yokdur maşşlabım
Pes yeter kulum didüğüñ zâtıma rif'at baña
190. *Ey birâderler dilerseñüz cehennemden necât*
Cân u dilden [aşk ile] şevk ile diyün eş-şalât
- Pes buyurdı ḥazret-i Haq celle te'âlâ şânüh
'An kelâmin kâlehu ehlü'd-dalâlet ve't-туğâ⁴⁴
- Dilediğüñ yâ Habîbim cümle maşşbüldür baña
Kullarımüñ cürm ü işyânuñ bağışlarım saña
- Seyyi'âtuñ maşş idüp luḫumla iḫsân eylerim
İletürüm raḫmetimle cümleden ön cennetâ
- Hem ḫesâbın münferid bi'z-zât ben görsem gerek
'İzzetine anlara itsem gerekdir çok 'atâ

⁴³“(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar yahut daha az oldu.” Kur'an, Necm, 53/9.

⁴⁴“Dalalet ve tuğyan ehlinin söylediği söz hakkında...”

195. Mü'mine farz eylediğim beş vakitdeki namâz
Fecr ü zuhr u 'aşr u mağrib hem beşincisi 'işâ
Bundan özge armağan olmaz benim kullarıma
Rağmetime ğarķ olısar eyleyenler hoş edâ [9b]
Bir vesîledir vişâle rü'yet-i dîdâra hem
Hürmet eyleyen namâza kıldı taḥşîl-i rızâ
Var Ḥabîbim sen namâzı teblîğ it kullarıma
İktisâb eyleyeler zevķ u şafâ rûḥ u ziyâ
Şâd u ḥurrem olarak girüye 'avdet eyledi
Ol nebiyyü'l-muḥterem ol pâdişâh-ı nüh ḳubâ
200. Ol maḳâmda şanma Râğıb bu ḳadarcadır kelâm
Sırr-ı mektûm kenz-i maḥtûmdan bu mezkûr ḳatrehâ
Maḥzen-i esrâr-ı Rabbâniyyedir ḳalb-i ḥabîb
Mâ-'adâ esrâr anda oldı cânâ müktemâ
Maḥbûbı ile ḥabîbüñ güft ü gû esrârına
Muḫḫali' olmaḳ ne mümkindür cemî'-i mâ-sivâ
'Aşık ile ma'sûḳuñ beynindeki güftârına
Şarḫ-ı evvel anda ḳalmaḳdır cerâ mâ-ḳad cerâ
Mu'cizâtuñ şâni ancaḳ 'aḳlı yağmâ eylemek
Ümmühân'uñ menziline âniden oldı resâ
205. Mâ-ḥalâ-yı sırr-ı vuḳû'âtı hem naḳl eyledi
Tebliğ eyledi namâz farziyyatuñ ol serverâ
Cümlesi cümleyi taşdıḳ eyleyüp inandılar
Sünnetin inḳiyâd ile farzı kıldılar edâ
Muştulayu her biri mi'râcını yüz sürdiler
Ḥâk-i pâyına cemî'-i mü'minât u mü'minâ
İşte dîn-i Aḥmedi şer'i muḫahhar enveri
Budur ancaḳ didiler ḥaḳḳan u şıdḳan muḫkemâ
İşte İslâmü'n-nebî dîn-i münevver emcedi
Buna bünyâd olduḳına bir 'imâdü'd-dîn şalâ⁴⁵ [10a]
210. *Ey ḳarındaşlar dilerseñüz cehennemden necât*
Cân u dilden söyleyin sizler dem-â-dem eş-şalât
Ey 'azîzân ḥazret-i sulṫân-ı 'âlem Muştafâ
Diñleyen mevlüd-ı pâḳuñ behre-yâb ol bul şafâ⁴⁶
'Aşḳ u şevķ u cân u dilden diñleyen 'aşıḳlara
Şübhesiz eyler şefâ'at anlara yevmü'l-cezâ
Oḳınan yerde sekînet mağfiret rağmet iner
Hem melâ'ikler ḫavâf itmekdedir uçdan uca
Herkesüñ ta'zîm ü tevķirince tekrîmincedir
Nâ'il-i ecr ü şevâb mağfûr-ı 'işyân u ḫaḫâ

⁴⁵ "Namaz dinin direğidir." mealinde bir hadis vardır. Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 2/39.

⁴⁶ Bu beyitten itibaren on üç beyit nüshada bulunan ek bir sayfada yer almaktadır. Bu yaprak diğerk sayfalardan farklıdır. Buradaki beyitlerin bu bölümde bulunmasının daha doğru olacağı kanaatine varılmıştır.

215. Hem taḥiyyât u şalavât-ı şerîf zıkr iderek
 'İzzet ü ta'zîm ü hürmetle berây-ı Müctebâ
 'Üd u 'anberler koḥutsa şaça gül şuyı olur
 Şübhesiz koḥşusu cennetde Muḥammed Muştafâ
 Eksik olmaz hem o menzilden na'im-i fazl-ı Haḳ
 Meymenet râḫat refâh-ı ḫâl ğınâ andan ğınâ
 Her ne niyyetle okunsa mevlid-i pâk-i Resül
 Ḥâşıl eyler cümlesin *lâ-reybe fîh*⁴⁷ Bâr-i Ḥudâ
 Cümle derdlere devâdur cümle emrâza şifâ
 İsm-i pâk-i Muştafâ mevlüd-ı pâk-i Murtażâ
220. Diñleyen mücrim ü 'işyânı ğünâhı maḫv olur
 Ref' olur sūr-ı feżâ kaḫt u ğalâ faḫr u belâ
 Âḫ u vâḫ eyler kalem kalb-i ḫazîn ağlar müdâm
 Râğıbâ sen bir ri'âyet kılmadın ḫâlin n'ola
 Ey karındaşlar ri'âyet eyleyin mevlüda siz
 Dünyâda râḫat bulup uḫrâda dîdârdan şifâ
Ey birâderler dilerseñüz cehennemden necât
Cân u dilden 'aşk ile şevk ile diyün eş-şalât
 Kibriyâ zâtü'l-'alînüñ var için yâ Rabbenâ
 İştîyâḳ-ı aşfiyâ dîdâr için yâ Rabbenâ
225. Kaḫre olmaz cürm-i 'âlem ebḫur-ı 'afvuñ için
 Dize gelmez tâ'at-i ebrâr için yâ Rabbenâ
 Raḫmetinüñ vüs'ati hem kudretinüñ kuvveti
 Saḫvetinüñ ğayreti cebbâr için yâ Rabbenâ
 Leyle-i İsrâ'daki ğüftâr için yâ Rabbenâ
 Ol ğicede söylenen esrâr için yâ Rabbenâ
 Mâderi raḫmına ilkâ oldığı ğice için
 Nür-ı Aḫmed ğülbün ü ğülzâr için yâ Rabbenâ
 Leyle-i mîlâddaki seyyâr için yâ Rabbenâ
 Ol ğicede münteşir envâr için yâ Rabbenâ
230. Ḥazret-i Âdem Şafîyyu'llâḫ ile Ḥavvâ için
 Gözlerinden yaş akan âşâr için yâ Rabbenâ
 Nice yüz yıl ümmetüñi dîne teklîf eyleyen
 Da'vet-i Nūḫu'n-nebî deyyâr için yâ Rabbenâ
 Sîreti-çün aşfiyânuñ enbiyânuñ şüreti
 Ḳudsiyânuñ ḫıdmeti etvâr için yâ Rabbenâ
 Mancmıḳ-ı Nemrüd'a şabr-ı⁴⁸ Ḥalîlu'llâḫ için
 Nârı nûra münḳalib envâr için yâ Rabbenâ
 Bes yirine ḳoçı ḳurbân eyleyüp kılduñ fedâ
 Zâtını teslîm iden dîndâr için yâ Rabbenâ

⁴⁷ "... kendisinde şüphe olmayan..." Kur'an, Bakara, 2/2.

⁴⁸ Metinde "şabri" şeklindedir.

235. Ağlamağdan gözleri kan ağlayan Ken'ân için
Zâtını gündün güne bîzâr için yâ Rabbenâ [10b]
Hür iken bir pula köle satılan Yûsuf için
Mısr ilinde ba'dezâ hünkâr için yâ Rabbenâ
Hem Hasan ile Hüseyin kim kurret-i a'yündür ol
Hem şehîdân emcedi seyrân için yâ Rabbenâ
Ger od ehli ise yüz luftuñla âzâd eylemek
Ol Muhammed hâriq-ı estâr için yâ Rabbenâ
Muhtedâdan [sen] şaşurma yolumuz yâ Müste'ân
İzlerinden gözümüz muhtâr için yâ Rabbenâ
240. Rû siyeh kalbi perişân Muştafâ Râgıb ile
Yarlıgamağ cürmini Ğaffâr için yâ Rabbenâ
Dâne-i zerrât a'dâdınca vir biñ şalavât
Bir revânı Muştafâ züvvâr için yâ Rabbenâ
Âlini aşhâbını ezvâc u zürriyyâtını
Andan eyle huzûr ğam-ğ'âr için yâ Rabbenâ [11a]
Naql-i mîlâd-ı nebîde vaşf-ı mi'râcda hata
Var ise 'afv eylegil settâr için yâ Rabbenâ
244. Okuyanı okudanı dinleyeni yazanı
Mağfîret kıl vir murâdın yâr için yâ Rabbenâ

Kaynakça

- Akkuş, Mehmet. "Vesîletü'n-Necât", *Mevlid Külliyyatı I içinde*, 79-103. İstanbul: DİB Yay., 2016.
- Aksoy, Hasan. "Eski Türk Edebiyatı'nda Mevlidler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 9 (2007): 323-332.
- Bekki, Salahaddin. "Geleneksel Mevlid İcraları ve Yunus Emre İlahileri (Değişim ve Dönüşüm: Kırşehir İli Örneği)", *Yunus Emre Kitabı* içinde, 251-266, Aksaray: Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yay., 2017.
- Canım, Rıdvan. *Divan Edebiyatında Türler*. Ankara: Grafiker Yay., 2020.
- Ceyhan, Âdem. "Süleyman Nahîfî'nin Mevlidü'n-Nebî Mesnevisi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 14 (2000): 89-141.
- Durmuş, İsmail. "Mevlid (Arap Edebiyatı)", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 29 (2004): 480-482.
- Ekinci, Ramazan. "Erzurumlu Osman Siraceddin ve Mevlid-i Şerifi", *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2011): 262-289.
- Eroğlu, Süleyman. "Hamdullah Hamdî ve Mevlidi", *Mevlid Külliyyatı II içinde*, 155-259. İstanbul: DİB Yay., 2016.
- Eroğlu, Süleyman. *Bursalı Lamiî Çelebi Mevlidü'r-Resûl*. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay., 2011.
- İsmail b. Muhammed el-Aclûnî. *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs II*. Beyrut, 1433 / 2012.
- Kaya, Hasan. "Abdî Mevlidi", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 32 (2015): 125-158.

- Kayaokay, İlyas. *Bolkvâdze-zâde İbrahim Kadem ve Manzum İki Eseri, Delîlü'l-Harameyn ve Mevlidü'n-Nebî*. İstanbul: DBY Yay., 2020.
- Kemikli, Bilal (ed.). *Mevlid Külliyatı I*. İstanbul: DİB Yay., 2016.
- Kiraz, Seydi. "Enverî-i Erzincânî ve Mevlûd-i Şerîf'i", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 23 (2019): 461-495.
- Koprıman, Kazım Yaşar. "XX. Yüzyılın Başlarında Manastır", *Atatürk ve Manastır Sempozyumu Bildiri Kitabı I*, (1998): 49-54.
- Köksal, M. Fatih. *Mevlid-nâme*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2011.
- Köksal, M. Fatih. *Süleyman Çelebi ve Vesîletü'n-Necât*. Ankara: TDK Yay., 2022.
- Kütük, Rıfat. *Türk Edebiyatında Mevlid ve Muslihî'nin Gül-eşşan İsimli Mevlidi*. Erzurum: Ertual Akademi Yay., 2018.
- Latîfî. *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ* haz. Rıdvan Canım, Ankara: AKMB Yay., 2000.
- Mazıoğlu, Hasibe. "Türk Edebiyatında Mevlid Yazan Şairler", *AÜDTCF Türkoloji Dergisi* 1 (1974): 31-62.
- Mustafa Râgıb. *Mevlid-i Nebî*. Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Hüdayi Efendi 1453.
- Özel, Ahmet. "Mevlid", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 29 (2004): 475-479.
- Pekolcay, Neclâ. "Türkçe Mevlid Metinleri", Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1950.
- Timurtaş, F. Kadri. *Mevlid Süleyman Çelebi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yay., 1980.
- Tuman, Mehmet Nâil. *Tuhfe-i Nâil I*, haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, Ankara: Bizim Büro Yay., 2001.
- Ünver, İsmail. "Ahmedî'nin İskender-Nâmesindeki Mevlid Bölümü", *TDAY Belleten* 25 (1977): 355-411.
- Yıldız, Alim. "İhramcızâde İsmail Hakkı ve Mevlidi", *Mevlid Külliyatı III* içinde, 205-225. İstanbul: DİB Yay., 2016.